

Мирослав Мишкић¹
Биљана Јорџић²

Осигурање професионалне одговорности у функцији заштите интереса и стабилности пословања компанија и менаџера

Insurance against professional liability in function of protection of the interests and stability of the company business and the managers

Резиме

Осигурање од оштите и професионалне одговорности на тржиштима развијених земаља представља окосницу и заштитну стабилности пословања компанија. Постоје различите линије ових производа које за свој основни циљ имају покриће грађанско-правне одговорности за штете услед смрти, повреде тијела или здравља, као и уништења ствари трећих лица. Осигуравајуће куће су у зависности од подреда тржишта развиле производе намијењене одређеним професионалним семеншима. Тако свака држава одређене видове професионалне одговорности уводи као обавезне по сили закона. Основни циљ обавезности јесте уједнажити заштитну и стабилност компаније јер висина одштетних захтјева, уколико до њих дође, сигурно може довести до угрожавања ликвидности компанија.

Осигурањем од оштите одговорности покривена је одговорност за проузроковану штету ако је настала из дјелатности или из посједовања ствари, из правног односа или из својства као извора опасности који су означени

¹ Јахорина осигурање ВИГ ад., mmiskic@jahorinaosiguranje.com

² Јахорина осигурање ВИГ ад., bjorgic@jahorinaosiguranje.com

у исцрпави о закљученом уговору, односно у условима осигурања саме осигуравајуће компаније.

Професионална одговорност из дјелатности има за циљ да пружи осигуравајућу заштити за одишете захтеве који могу бити покренути против компанија, односно наручиоца услуге, а који настају као последица стручне грешке осигураника у вршењу реисигуроване дјелатности и за које компанија одговара на основу закона.

Један од видова осигурања одговорности који у задње вријеме скреће пажњу јавности јесте осигурање од одговорности чланова управе и менаџера. Овај осигуравајући инструмент је финансијска заштита члановима управе, менаџерима, члановима надзорног одбора и осталим запосленим који имају функцију у привредном друштву за вријеме руковођења, па чак и након тога (познато одложено дејство).

У савременом пословном свијету многе компаније послују глобално. Бити уознат с културолошким и политичким различитостима, те захтевима и условима на глобалном тржишту, помаже осигураницима у препознавању личне изложености, те уговарању одговарајућег осигуравачког покрића. Међународне осигуравајуће групе помажу у наведеном нудећи својим клијентима међународно искуство и знање.

Због наведених чињеница, савремени свијет у коме је осигурање ствар културе и пресвижа, обезбједио је полице одговорности од реномираних осигуравајућих групација, дошао је на ниво да се кулујући масивер програме за компаније које посједују у другим земљама обезбјеђују шито већи лимити и шира покрића на основу обима осигурања, чиме су обезбједили веома важан и моћан елемент и стандард корпоративног управљања. На овај начин је ирвенствено заштићен репутациони рејтинг самих компанија који може бити урочен подизањем и вођењем судских спорова.

Кључне ријечи: осигурање од одишете одговорности, осигурање од професионалне одговорности, осигурање од одговорности менаџера, Д&О.

Summary

On the markets of developed countries, insurance against general and professional liability presents the foundation in protection of stability of the company business. There are various lines of these products which as their goal have the coverage of civil-legal liability for damages in case of death, bodily injuries or health, as well as in case destruction of property of third parties. Insurance companies have, depending on the needs of the market, developed products intended for specific professional segments. Therefore, all countries are introducing certain forms of professional li-

ability as mandatory according to the law. Main goal of the mandatory obligation is exactly the protection and stability of the company, because the amounts of claims, if they incur, can certainly lead to endangering of the company liquidity.

Insurance against general liability covers liability for damages if they are caused by business activities or by possession of property, by legal relations or from capacity as the source of danger, which are designated in the document on concluded contract, i.e. in the Insurance conditions of the insurance company.

Professional liability from business activities has a goal to provide insurance protection against claims which can be filed against the companies, or the service purchaser, and which incur as a consequence of professional mistake of the insured in performance of registered activities and for which the company is liable according to the law.

One of form of liability insurances which has recently captured the attention of the public is insurance against liability of directors and officers (D&O). This insurance instrument is financial protection for members of the management, managers, members of Supervisory boards and other officers in a company during management, and even after that (so called delayed effect).

Global experience and competence – in modern business world many companies operate globally. Being informed about the cultural and political diversity, and the requirements and conditions on global market, helps the insured to recognize the personal exposure, and to find the appropriate insurance coverage. International insurance groups help with this by offering their clients international experience and knowledge.

Due to the stated facts, the modern world where insurance is a matter of culture and prestige, providing the liability policies from renowned insurance companies, reaching the level where Master programs for companies owned in other countries are being bought which provide high limits and wide coverage on basis of insurance volume, is providing very important and powerful element and standard of corporate governance. This primarily protects the reputation rating of the companies themselves, which can be jeopardized with filing of lawsuits and litigation.

Keywords: general liability, professional liability, directors and officer liability insurance, D&O.

1. Значај и вриједност осигурања од опште и професионалне одговорности

У свјетским размјерама осигурање одговорности игра изузетно битну улогу јер се трећа лица и потрошачи стављају у фокус пословања компанија. Потрошачи и конзументи услуга постају стратешки изузетно битни јер

су глобализација и отварање тржишта са собом донијели велике свјетске играче и тиме додатно заоштрило конкуренцију. Заштита животне околине постаје глобални проблем, а ми постајемо свјedoци све већег загађења и све већих одштетних захтјева, који се у развијеним земљама исплаћују компанијама које су угрозиле здравље и живот трећих лица.

Иако још увијек нисмо ни близу Европске уније, имамо обавезу да поштујемо њене стандарде уколико желимо своје производе пласирати на тржиште ЕУ. Не конкурентност наше привреде огледа се и у непознавању прописа и регулативе коју сама ЕУ захтијева. Тако једна од директива захтијева општу безбједност производа и има за циљ да обезбиди да потрошачи ЕУ добијају само сигурне производе који се продају на тржишту ЕУ (ЕЦ, 2004). Ревидирана директива о општој безбједности производа (2001/957ЕЦ) примјењује се од 15. јануара 2004. године и има за циљ, поред заштите и безбједности здравља потрошача, да обезбиди и правилно функционисање унутрашњег тржишта. Општа безбједност производа захтијева се из разлога обезбјеђења високог нивоа безбједности на простору цијеле ЕУ за потрошачке производе који нису обухваћени посебним прописима (нпр. играчке, храна, козметика, опрема и сл.). Директива, такође, регулише обавезе и права власти као издатке произвођача.

Директивом се прописује дефиниција безбједног производа и сви производи који се пласирају на тржиште ЕУ морају бити у складу са овом дефиницијом. Свака земља која жели бити озбиљан извозник, мора озбиљно прихватити ову директиву, те своје произвођаче и извознике едуковати и усмјерити у том правцу. Безбједност производа се процјењује у складу са:

- Европским стандардима,
- Техничким спецификацијама,
- Кодексима добре праксе,
- Стањем умјетности и очекивањима потрошача.

1.1. Директива ЕУ везана уз осигурање од опште одговорности

Уколико се држава и њене компаније желе извозно позиционирати, морају увести стандарде и правила које је неопходно поштовати да би се постало и опстало на развијеном тржишту. Један од стандарда је развијена свијест о институту осигурања и вриједности осигурања опште и продуктне одговорности. С тим у вези, битно је истаћи да се на тржишту ЕУ и осталих земаља о овом осигурању више не разговара као о луксузу, него се то сматра корпоративним стандардом без кога једна озбиљна компанија нити може, нити жели наступати на тржишту.

Овакви осигуравајући производи који треба да обезбиде сигурност и безбједност потрошача по ЕУ директивама морају бити вишеструко рео-

сигурани. Генерално, продуктна одговорност у свијету реосигурања се јако тешко обезбјеђује без посједовања опште одговорности. Лимити и покрића се бирају у зависности од величине компаније, врсте дјелатности којом се компанија бави, врсте производа, пословних операција и тржишта које се покрива, те много других битних чињеница.

На простору наше земље о оваквој врсти осигурања се спорадично говори, мјесто које осигурање одговорности заузима као проценат тржишног удјела у принципу чини статистичку грешку јер је врло мали. Мали број осигуравајућих компанија на тржишту БиХ у својој палети производа има распрострањена осигурања одговорности, а чак и уколико имају производе, ријетко имају реосигуравајуће покриће за исте. Наши осигуравачи у већини случајева нису свјесни чињенице да уписивање територијалног покрића широм свијета, уколико немају реосигуравајуће покриће, може довести до опасног угрожавања биланса осигуравајућих компанија јер статистика штета каже да се цијена судских спорова у САД ријетко завршава на износу мањем од 1.000.000 УСД. Цијена спорова је застрашујућа за наше тржишне прилике, али се у обзир мора узети и чињеница да се поред спора мора измирити и сва настала штета која је из тога произашла. Штета се плаћа до лимита уговореног на полиси осигурања.

2. Осигурање од професионалне одговорности менаџера

2.1 Једна врста осигурања са три могућа покрића или значења

У данашњем турбулентном окружењу у коме свакодневно можемо бити свјedoци корпоративних скандала и оптужби, те судских процеса који се воде на свим нивоима, с правом можемо рећи да је институт осигурања од професионалне одговорности менаџера (енг. *Directors and officers liability insurance*, у даљем тексту: Д&О) с правом заузео мјесто о коме се све више говори и расправља. У сегменту корпоративног управљања непрестано се тежи побољшањима и унапређењима. Та побољшања превасходно треба да дисциплинују одговорности и уопште саму контролу корпоративних директора (Мишкић, 2014). У том смислу само осигурање Д&О заузима све значајније мјесто јер се може очекивати да ће се на тржишту БиХ овом институту коначно почети придавати значај који он има на простору земаља окружења, ако не и Европе.

Појам одговорности директора и менаџера потиче из англосаксонског права и он у том облику има три основна значења, односно не употребљава се једнозначно. Ово осигурање у принципу може пружити три различите врсте покрића.

Првобитно је све кренуло од **покрића типа „А“**, које ћемо прво и објаснити (енг: *Side A Coverage*). Оно покрива све трошкове (од трошкова одбране, надокнаде штета и сл.) које су директори или чланови управе дужни намирити на основу правоснажне пресуде или поравнања, а за које не могу добити обештећење од компаније у којој су запослени. Овај вид осигурања пружа заштиту директорима или члановима управе који би штету морали сносити из својих личних средстава, којима би били обавезни плаћати трошкове судских спорова и одбране, те на крају том истом имовином гарантовати намирење штете. Његов значај је суштински у сљедећим тренуцима: уколико компанија не може (због инсолвентности), уколико не смије (због статутарне или законске забране) или уколико неће (због одлуке борда директора и сл.) да измири надокнаду умјесто директора чија штета је доказана током судског поступка.

Покриће типа „Б“ (енг. *Side B; indemnity coverage*) омогућава компанијама да се регресно намире од осигуравајућих компанија за износе штете коју су у име својих директора или чланова управе платили на име штете коју су начинили вршећи своје функције у друштву. Овај вид осигурања покрива искључиво индиректну одговорност компанија која у принципу означава директну одговорност директора и чланова управе. Тип покрића Б има доста шира покрића него тип А. По овом покрићу компаније могу потраживати од осигуравача само оно што су платиле на основу одговорности својих директора. Уколико компаније желе да покрију и своју властиту одговорност, морају имати закључен посебан уговор о осигурању. Интерес компаније је у већини случајева осигурање типа Б за који претходно добро морају утврдити властите приоритете. Проширење осигуравајућег покрића и на компаније које се желе заштити од индивидуалне одговорности има за последицу смањење заштите индивидуалних одговорности самих директора.

Покриће типа „Ц“ (енг. *Side C, entity coverage*) пружа заштиту осигуравајућим компанијама уколико оне саме буду тужене у вези са акцијама и другим хартијама од вриједности које су издале (енг. *securities claims*). У колико је поред директора или члана управе тужена и сама компанија, она ће за износ њој досуђених износа накнаде имати право да се обрати осигуравачу једино под условом да је закључила осигурање типа Ц. На овај начин осигуравајуће куће су покушале ускладити интересе директора и компанија у одбрани од тужбених захтјева акционара који су у пракси и најчешћи, те на тај начин покушати издјећи алокацију истих. Овај вид осигурања је уведен 90-их година прошлог вијека и све до његовог увођења директори су имали проблема да остварују накнаду из осигурања када је тужбени захтјев истовремено био подигнут и против компаније. У великом броју таквих случајева осигуравачи су покушавали да оспоре своју обавезу, тврдећи да је

тражени дио трошкова одбране или неких других плаћања настао у вези са утврђивањем одговорности неосигуране компаније.

Уколико се направи детаљнија анализа из горе наведеног, јасно произилази да се једино осигурањем типа А покрива одговорност директора и чланова управе у ужем смислу. Тип Ц у принципу највише штити саму компанију, тип Б може бити упитан и споран, те се његово покриће може сматрати одговорношћу директора у ширем смислу. У пракси се изузетно може срести покриће типа А. Умјесто тога, често имамо комбинације које треба да постигну одређене циљеве:

- 1) заштиту менаџера од личне одговорности,
- 2) заштиту компаније од индиректне одговорности (због обавезе обештећења директора у одређеним случајевима) и
- 3) заштиту компаније од директне одговорности.

2.2. Ко је највише изложен потенцијалном штетном догађају у случају пропуста по професионалној одговорности?

У највећем броју случајева, одштетне захтјеве против директора и менаџера подижу саме компаније. Стога, није чудно да се на тржишту осигурања највећи број полиса издаје по типу А који директно покрива одговорност самих директора и чланова управе. Из досадашње праксе је јасно да је и компанијама интерес да се полисом осигурања Д&О заштите од погрешних одлука директора. Разлози због којих компаније могу да доживе неуспјех је у погрешном надзору за који статистика каже да је 50% кривце искључиво у томе, а полиса Д&О покрива одговорност чланова управних и надзорних одбора. Грешке због погрешне селекције су на нивоу 3%, погрешне инвестиције носе 11%, док на саму организацију отпада 32%. На производњу која може довести до одређених грешака отпада 4%. Ова анализа јасно указује на чињеницу да се надзору мора посветити далеко већа пажња него што је то било до сада.

3. Примјери професионалне одговорности у свјетској привредној пракси

Уколико се посматра свјетска економија, сигурно ће се посебна пажња посветити великим финансијским скандалима који су за последицу имали енормно високе одштетне захтјеве који су стављени пред осигуравајуће компаније.

Табела 1.*Највеће свјетске шtetе*

НАЗИВ КОМПАНИЈЕ	ИЗНОС ПЛАЋЕНЕ ШТЕТЕ
Enron	\$ 8,138,000,00
WorldCom	\$ 7,640,000,00
Cendant	\$ 3,591,000,00
AOL Time Warner	\$ 3,724,000,00
Royal Ahold	\$ 1,100,000,00

Извор: Vienna International Underwriters (VIU, 2014)

Енрон је сматран америчким енергетским гигантом који је у тренутку банкротства запошљавао око 20.000 људи. Био је једна од седам највећих свјетских компанија. Ревизор и финансијско-рачуноводствени савјетник Енрона Артур Андерсен је 23. фебруара 2001. године, објавио да „у свим материјално значајним ставкама финансијски извјештаји приказују фер и истинито стање за 2000. и 1999. годину...“ (Enron Annual Report, 2000). Цијена Енронових дионица почетком 2001. године износила је око 84,00 \$, а у новембру исте године цијена дионице пала је на 0,61\$.

Велики број догађаја је сукцесивно довео до ове ситуације, међутим иза свих њих крила се немогућност овог гиганта да измири своје обавезе првенствено због непостојања имовине/друштва у које се прелијевао губитак. Током година док је био савјетник и ревизор у Енрону Артур Андерсен је зарадио 25 мил.\$ од ревизије финансијских извјештаја, а 27 мил.\$ од савјетовања Енрона.

Енрон је 2. децембра 2001 године прогласио банкрот. Након проглашења банкрота, долази до покретања многих судских процеса, како против самог менаџмента, тако и против њиховог финансијско-рачуноводног савјетника и ревизора Артура Андерсена.

Резултат наведених процеса је следећи:

- Џефери Скилинг, главни извршни директор проглашен кривим и осуђен на 24 године и 4 мјесеца затвора, те новчану казну од 630 мил.\$;
- Кенет Лај, предсједник управног одбора, проглашен кривим за свих 6 тачака оптужнице. Умро је од срчаног удара прије изрицања пресуде;
- Артур Андерсен проглашен кривим за ометање истраге уништавањем доказа који су били неопходни за истрагу. У жалбеном поступку су ослобођени кривице.

Случај Енрон је био „окидач“ након кога се по први пут јавно причало и дискутовало о одговорности ревизора и финансијско-рачуноводствених

савјетника. Артур Андерсен није пропао због казне за свој „рад“, нити због одузимања дозволе за рад, него због губитка клијената које је проузроковао лош публицитет.

Наиме, клијенти Артура Андерсена су почели трпјети губитке, лошу репутацију због повезаности са том ревизорском кућом, те су били приморани отказати пословање са њима, што је у коначници довело до краја једног од пет највећих ревизорских предузећа свијета.

Након овога, директори и извршни директори Енрона суочавају се са великим бројем парница, тужби или других облика проблема (рушење угледа, отпуштање и из других предузећа у којима раде), чак и уколико нису били директно умјешани у превару, или чак за њу нису знали, а били су чланови неког од обавезних одбора. Једно од истраживања на ову тему дошло је до занимљивих закључака:

- 54% тужених директора су били чланови одбора за ревизију;
- 83% тужених директора не напуштају своје позиције и предузећа прије него протекну три године од тужбе;
- 11% директора је тужено, у случају када је предузеће прво тужено.

Овим истраживањем се утврдило да када институционални инвеститори или држава туже компанију, неминовно је да се покрене тужба и против неког од директора или чланова управе лично, првенствено због чињенице да су они много спремнији на нагодбу него компанија или ревизорска кућа која је радила финансијски извјештај.³ Ово истраживање је јасно указало на чињеницу да су на највећем удару директори и извршни директори, најмање из два разлога. Први разлог се односи на њихову одговорност и осјећај њих као корисника финансијских извјештаја да су то свјесно провели и прикривали. Из тога разлога се на тржишту све више говори о могућности-ма и потребама Д&О осигурања.

Честа је ситуација да директори компанија, њихови службеници или запослени у „име компаније“ обављају разне спољне функције, односно узимају неке од „вањских позиција“. Компаније овакве захтјеве могу поставити у различитим ситуацијама, укључујући следеће:

- Компанија одлучује да да подршку неким хуманитарним организацијама и поставља свог представника у управни одбор те организације;
- Компанија као значајан инвеститор у другом друштву жели активно надгледати послове и портфолио тог друштва, тако што у управни одбор именује представника своје компаније;
- Компанија поставља и именује своје представнике у пословнице који имају задатак да буду активно укључени у њихов рад (као извршни чланови управе и сл.);

³ Наведено истраживање се односи на Сједињене Америчке Државе.

- Како би се побољшале активности руковођења и унаприједило пословање компаније, иницирају запослене да се активирају као волонтери или руководиоци у организацијама или заједницама на подручју својих пословних јединица.

Овакви захтјеви који се постављају пред директоре, службенике и остале запослене да дају свој допринос обављајући ову врсту пословних активности може донијети значајну корист како самој компанији тако и особама лично. Но, са друге стране, ове активности могу довести до потенцијално значајних одговорности којима су изложене како особе на „вањским позицијама“ тако и компаније које су то од њих захтијевале. Ове изложености су неке од најчешће предвиђених и личних и изложености компанија. Такође, у случају евентуалних тужбених захтјева, особе које су именоване на „вањске позиције“ представљају својеврсне уносне мете за утуживање пошто имају приступ обештећењима од компанија које су од њих захтијевале да обављају ове разноврсне службе које су им уједно омогућиле да стекну и додатну материјалну корист (Bailey & Knopper, 2009).

4. Обавезно осигурање професионалне одговорности у правном систему Републике Српске

На простору Републике Српске имамо законску регулативу која је прописала занимања и дјелатности које су обавезне имати осигурање од професионалне одговорности. Тако је обавезно осигурање одговорности ревизора, нотара, лекара, стечајних управника, брокера у осигурању и др.

Уколико посматрамо осигурање одговорности ревизора и ревизорских кућа на тржишту Републике Српске, јасно нам је да се Правилник о начину утврђивања минималних сума осигурања за покриће од ризика наступања штете проузроковане издавањем погрешног ревизорског мишљења често не схвата и не примјењује, односно погрешно се тумаче саме његове одредбе. Минимална сума осигурања се одређује за сваку ревизију посебно на основу добијених индексних поена и креће од 50.000,00 КМ до 400.000,00 КМ (Јахорина осигурање Vienna Insurance group, 2010).

Ставимо се у позицију страних инвеститора и компанија који на основу процјена, ревизорских мишљења или котације акција компанија на берзи донесу одлуку о куповини и инвестирању у одређену компанију. Након неког времена дође до ситуације са стечајем или банкротом као у примјеру Енрона, јасно је да ће се директори и менаџери наћи у далеко лошијој позицији уколико не посједују осигурање Д&О као што је то случај у развијеним земљама. Такође можемо закључити из наведеног излагања да сума осигурања која покрива осигурање одговорности ревизорских кућа за по-

грешно дато ревизорско мишљење у свјетским статистикама представља „статистичку грешку“. Уколико се из датог примјера направи корелација између личне и професионалне одговорности јасно је да ће у оба случаја лична имовина бити директно угрожена.

Стога се поставља питање: Да ли ми као друштвено одговорне особе треба све око себе да препуштамо бујици или стихији, да све што смо радили и стицали током каријере попут бујице и поплаве однесе неки тужбени захтјев или треба да подижемо свијест друштва и људи око себе, да учимо на искуствима других и коначно институту осигурања дамо пуни легитимитет? Да ли нас стање у коме се друштво налази јасно упозорава да се овом проблематиком мора и треба озбиљније позабавити јер покрића овакве врсте се обезбјеђују на међународном тржишту осигурања и свакако се продају као факултативно покриће, што значи да су реосигурањем покривена у 100% износу?

4.1. Поштовање или не поштовање законске регулативе у осигурању

Немогуће је не истаћи чињеницу да је на нашем тржишту присутно неприципијелно пословање у погледу осигуравајућег покрића код осигурања професионалне одговорности. Ту се првенствено мисли на осигурање адвоката и нотара. Закон је децидирано прописао да би свако од њих морао имати властиту полису осигурања професионалне одговорности. Но, чињеница је да се адвокатске и нотарске коморе оглушују о овај законски пропис те углавном прибављају покриће путем једне полисе која покрива све чланове коморе. Та пракса се понавља из године у годину.

Ово свакако није у духу онога што је била замисао законодавца и циља који је он желио постићи. Начином који се ово сада ради прописи се не примјењују управо од стране оних који би у основи требали први да их поштују. Очигледно је да из овога примјера произилази закључак да на пољу развоја професионалне одговорности код нас има још доста простора али се и намеће потреба за тим како би се ишло у корак са модерним, бар европским ако не свјетским привредним и осигуравајућим токовима.

Такође, неспорно је да је потребно да законодавство наметне обавезу посједовања оваквог осигуравајућег покрића за читав низ дјелатности, прије свега за групу медицинских дјелатности као што су хирурзи и друге важне и осјетљиве медицинске гране. Затим сектор берзанског и банкарског пословања и уопште цијели финансијски сектор. Зар није потребно да и они осигурају своју одговорност?

Поред горе наведеног, неизбјежно је прописати ко може и под којим финансијским условима и са којим гаранцијама да се бави овим послом! Оно

што би дошло на крају, а чему треба посветити посебну пажњу, јесте адекватан и одлучан надзор.

5. Почети Д&О и заступљеност ове врсте осигурања у појединим дијеловима свијета и код нас

У досадашњем излагању смо се потрудили да истакнемо потребу за осигурање одговорности из дјелатности као вида осигурања које би, по мишљењу аутора требало постати свакодневна пракса на нашем простору. Такође, сматрамо да се о осигурању одговорности јако мало зна на нашим просторима те из тог разлога желимо појаснити настанак овог изузетно битног инструмента корпоративног управљања.

Почети ове врсте осигурања датирају још из 19. вијека и то у САД, 1895. у Њемачкој је склопљена прва полиса осигурања. То је изазвало буру негодовања о неморалним полисама с покрићем недопуштених радњи приликом вођења фирме.

Тридесетих година прошлог вијека *Lloyd's Underwriters London* креира Д&О услове и пласира их на америчко тржиште.

Године 1964. производ се поново јавља на европском тржишту након што је амерички осигуравач *St. Paul's Insurance Company* из САД-а пласирао своје услове на европско тржиште осигурања.

Већ смо рекли да је први Д&О уговор склопио *Lloyd's of London* 30-их година прошлог вијека. Али, прави развој у западним земљама уследио је тек деценију послје, седамдесетих година, и то најприје у САД-у, а затим и у Канади, Енглеској, Аустралији, Ирској и Израелу. Полице Д&О на Западу су стандард, склапају их компаније јер желе заштитити менаџмент, али и остале раднике од штета које би могли проузроковати грешкама у послу.

Д&О данас:

- Године 2006. Д&О осигурање постало је законски обавезно осигурање у Румунији, првој земљи чланици ЕУ с обавезним Д&О покрићима;
- У нашем окружењу, Д&О је врло младо осигурање које тек долази на тржиште;
- видљива је потражња за истим у последње вријеме, подстакнута догађањима на менаџерској сцени те страним су/власницима и менаџерима, односно доласком страних привредних друштава у наш регион.

Европски трендови Д&О показују да је 72 посто свих захтјева за Д&О полисом поднесено 2008. и 2009. године, што упућује на повећање захтјева повезаних с кредитном кризом. Као резултат драматичних промјена у европској правној култури и строжег регулаторног окружења, Д&О захтјеви постали су саставни дио корпоративне културе, а тиме и проблем за све

менаџере и њихова друштва. Износ захтјева и нагодби у драматичном је порасту.

Концепт Д&О осигурања у западној Европи, Азији и САД-у је толико развијен да друштва, кад кандидују нове менаџере, управо квалитетну Д&О полису представе као конкурентску предност у менаџерском уговору.

Д&О полиса стога је постала саставни дио добре праксе у корпоративном осигурању и корпоративном управљању. Рјешавање проблема уз помоћ правних стручњака и институција постаје стална пракса и у нашој регији. У Хрватској је број Д&О полиса још увијек врло мали, у Словенији су тек последње двије-три године постале саставни дио корпоративног управљања. Прије тога таквих је полиса било врло мало, због финансијске кризе почела су се учестало постављати питања због чега су се компаније нашле у положају у којем су се нашле, то више што Словенија није била изложена неким екстремним догађањима. Но, и у тој земљи је дошло до дивље приватизације, па се почело постављати питање одговорности менаџмента. Због тога данас, према процјени, три четвртине свих друштва која котирају на Љубљанској берзи посједује Д&О полисе. У тој земљи тренутно има око 1500 Д&О полиса. На том тржишту раст је сто посто у последње двије године у овој врсти осигурања.

У Хрватској се очекује да Д&О полиса постане дио система корпоративног управљања и пословања, тада ће се почети јаче развијати. Иако број полиса расте и не може се рећи да их нема, нажалост нема службених података о тренутним бројкама. Укупна премија Д&О полиса у Хрватској креће се око милион евра.

Укупна свјетска премија у овој врсти осигурања се процјењује на 11 милијарди долара, од чега се сматра да чак 8 милијарди је у Америци, док остатак се прикупи у Европи и развијеним земљама Азије.

У Холандији скоро свако предузеће има ову врсту осигурања, док се у Њемачкој за то определијело преко 70% свих привредних друштава. Већ смо рекли да је у Румунији ово осигурање обавезно.

Што се тиче Босне и Херцеговине, код нас у овом осигурању постоји врло мало знања, као и важности ове врсте осигурања.

Корисници ове услуге су и у Босни и Херцеговини углавном компаније које су у страном власништву, прије свега у банкарском сектору, али и у производном такође. При томе, величина фирме није опредјељујућа.

Постоји и одређени број домаћих компанија које посједују ову врсту заштите, и за њих се може рећи да су успјешније и препознатљивије на нашем тржишту. Тачних података о премији за ову врсту осигурања нема, али се процјењује да је испод 1 милиона КМ, а број полиса испод 50.

Из свега произилази да ову врсту осигурања компаније нису још препознале као могућу корпоративну предност.

Закључак

Задатак менаџера је да дјелују у најбољем интересу компаније коју заступају. Основно правило требају бити компанијски интереси, профитабилност, поштовање међународних стандарда и пословање по правилима струке. Међутим, случајно или намјерно, то није увијек тако. Чак и за одбрану од неутемељених захтјева и тужби потребна су знатна финансијска средства и зато је полиса осигурања одговорности толико битна. Посједовање осигурања опште и продуктне одговорности заштитиће компанију уколико својим пословањем угрози имовину, живот или здравље трећих лица, поготово уколико је та штета настала на тржишту ЕУ или САД. Менаџери у данашњем изазовном окружењу морају доносити све више одлука у све краћим роковима те је полиса осигурања одговорности менаџера уједно и својеврсна сигурност и заштита која менаџерима омогућава лакше и брже доношење одлука нужно потребних за остварење пословних циљева компаније.

Менаџери обављају врло одговорну функцију и налазе се под сталним повећалом од стране дионичара или удјелничара, запослених, регулатора, конкуренције и других заинтересованих страна. У обављању своје дужности, менаџери се врло лако могу наћи у незавидној ситуацији јер су доживјели неуспјех дјелујући у најбољем интересу компаније и придржавајући се својих законских дужности, а заправо нису били ни свјесни да су учинили нешто криво.

Пословање у данашњим временима, условљено генерисаном економском кризом и оним што је она донијела са собом, иницирало је друштву и појединцима који имају управљачку функцију много новина: од увођења корпоративних стандарда и закона којима се проширује одговорност менаџера, појачани надзор регулатора, итд. Кад се томе додају „благодати“ данашњег корпоративног живота – попут притиска рокова, доношења одлука на основу лимитираних информација те хватање у коштац са компликованим трансакцијама, не чуди што је дошло до пораста броја и волумена одштетних захтјева, те повећаног броја судских спорова у свијету и Европи.

Д&О осигурање је постало стандард компанија које су давно прије тога обезбједили осигурање опште одговорности, професионалне одговорности, одговорности из употребе производа и као круну пословања обезбједили заштиту за своје директоре и менаџере од спорова који могу угрозити

како компанију, тако и њихову личну имовину. Босна и Херцеговина, те земље у нашем окружењу нису никакав изузетак у односу на свјетске и западноевропске трендове, али наравно да је код нас ово осигурање тек на почетку.

Савремена тржишта, обезбјеђујући наведена осигуравајућа покрића након тога узимају Д&О полису која пружа следеће погодности:

- штити личну имовину (егзистенцију) појединца у случају ненамјерног пропуста у вођењу друштва,
- покрива и трошкове одбране неутемељених одштетних захтјева,
- не ослобађа од одговорности, али отвара простор за слободније доношење одлука,
- штити билансу друштва,
- штити капитал дионичара,
- штити интересе трећих лица,
- представља конкурентну предност код запошљавања топ менаџмента,
- штити национално-привредни интерес.

Члан управе или менаџер може бити одговоран само за двије ствари:

1. за оно што је учинио,
2. за оно што није учинио.

Непланирани трошкови могу озбиљно наштетити пословању друштва, а личну имовину коју сте стварали кроз свој радни вијек – истопити. Уговарањем Д&О полисе купујете осигурање којим ћете минимизирати такве губитке. Посједовањем полисе осигурања од опште и професионалне одговорности заштитићете билансе компаније који могу бити угрожени подизањем тужбених захтјева због штета нанијетих трећим лицима.

Лимит или висина покрића зависи о величини друштва, индустрије итд. Обично се уговара краткорочни уговор о осигурању на 12 мјесеци.

Осигурање одговорности менаџера пружа финансијску заштиту за вријеме руковођења односно управљања привредним друштвом у случајевима захтјева за накнаду штете или тужбе због одређених радњи, пропуста и слично. Регулатори и дионичари су подносиоци тужби, а тужити могу и запослени, пословни партнери, корисници производа и/или услуга, конкуренција, стечајни управници итд.

Полиса осигурања одговорности менаџера пружа финансијску заштиту члановима управе, менаџерима, члановима надзорног одбора и осталим запосленим који имају управљачку функцију. Полисом се штити лична имовина (егзистенција) менаџера у случају ненамјерног пропуста у вођењу компаније и имовина друштва, а покривена је накнада штете утврђена пресудом или нагодбом те трошкови правног заступања, па и у случају неутемељених одштетних захтјева. Разлози са уговарање Д&О полисе, осим

заштите менаџера као физичког лица, односно заштите његове имовине, налазе се и у томе да ова врста осигурања штити и саму компанију. Данас је јавност све више упозната са својим правима, те је ризик подизања тужбе против компаније или менаџмента све већи. Трошкови одбране су у правилу јако високи, а пуно повољније и пословно мудрије рјешење јест уговарање Д&О полисе којом су, између осталог, покривени и такви трошкови. У последње вријеме примјетан је велики пораст занимања за осигурање одговорности менаџера. Законски прописи се мијењају и одговорност менаџера све више расте.

Међународна пракса везано за менаџерске грешке показује да су тужбе највише усмјерене на акционарска друштва и њихове менаџере и службенике. Данас се акционарска друштва и њихови менаџери не суочавају само са одштетним захтјевима својих акционара, већ и са другим огромним одштетним захтјевима. Због тога проналажење начина како да се такви одштетни захтјеви рјешавају на ефикасан и ефективан начин добија на значају. Одговарајуће осигурање менаџера и службеника обезбјеђује да се плати основан одштетни захтјев или супарнични тужбени захтјев акционара и да тако не само да врши заштиту интереса привредног друштва, његових менаџера и акционара, већ и обавља једну друштвену функцију.

Други проблем тиче се чињенице да се високи износи одштетних захтјева постављају у тим тужбама. Осигурање менаџера и службеника акционарских друштва, по правилу, се састоји из неколико нивоа осигурања, те зато у случају тужбе осигурани менаџери и акционарско друштво постављају одштетне захтјеве према неколико осигуравача. Ипак, бројни осигуравачи могу да пружају различита покрића. Поред тога, могу да постоје различити интереси код осигуравача који се могу појавити у случају тужби. Ови аспекти могу да отежавају ефикасно и ефективно управљање тужбама и морају се, узимајући у обзир интересе великог броја странака и друштва у адекватном осигурању менаџера и службеника, спријечити што је могуће више. Клаузула о истовјетности форме, под условом да је исправно формулисана, и клаузула о водећем осигуравачу могу да пруже рјешење за ова питања. Обавеза поступања на савјестан и поштен начин првог осигуравача и осигуравача вишка штета има такође важну улогу. Ово из разлога што се Д&О послови углавном реосигуравају.

Осигурање од одговорности менаџера компанија, иако из угла нашег правног поретка апсолутно нов, у развијеним тржишним економијама представља добро познат и последњих година све више коришћен институт. У прилог имплементације осигурања од одговорности менаџера у програм корпоративног управљања успјешних компанија говори његов утицај на контролу ризика пословања. Компаније које се одлуче да дио својих

средстава (који по правилу неће бити занемарљив) издвоје за куповину овог осигурања доносе добру пословну одлуку. Та одлука је у непосредном интересу како менаџера, тако и саме компаније.

Повећани интерес за осигурање од професионалне одговорности управа, надзорних одбора и прокуриса привредних друштава последица је поступног јачања одговорности у домену корпоративног управљања као логичне последице зрелије фазе у преображавању нашег, још увијек, транзиционог привредног система. Иако је још донедавно тај производ налазио своју ријетку примјену, и то углавном у оквиру структуре руководилаца предузећа која представљају супсидијаре компанији из ЕУ и САД, у задње вријеме примјетан је интерес и домаћих компанија за склапањем уговора о осигурању од професионалне одговорности. С обзиром на неке трендове у земљама Европске уније и на међународном тржишту који иду за тим да то осигурање од одговорности учине обавезним те на очите трендове регулатора који иду за појачањем одговорности чланова управљачких тијела привредних друштава, реално се може очекивати да то осигурање у наредних 5 до 10 година достигне ниво правно-економског стандарда. То би наравно био велик помак напријед.

Литература

- Anderson A., Edelman, D.& Nicholson, A. (2010). *Analysis of the scandal of Enron*. Преузето 1.4.2014. са: http://en.wikipedia.org/wiki/Enron_scandal
- Bailey, D.& Knepper, W. (2009). *Liability of Corporate Officers and Directors*. 8th edit. New York: Lexis, Nexis.
- Vienna International Underwriters.(2014). *Third part liability*. Vienna: Underwriters.
- Јахорина осигурање Vienna Insurance group ад Пале. (2010). *Поседни услови за осигурање професионалне одговорности ревизора и ревизорских друштва*. Пале: Јахорина осигурање Vienna Insurance group ад.
- Мишкић, М. (2014). Д&О осигурање менаџера и чланова управе као важан елемент корпоративног управљања. У *IX међународни симпозиј о корпоративном управљању* (стр. 343-361). Бања Врућица: Финрап.
- OECD. (2004). *OECD Principles of Corporate Governance*. Преузето 1.4.2014. са http://ec.europa.eu/consumers/archive/safety/prod_legis/index_en.htm

